

In memoriam

EGON LOKOŠEK

In memoriam

Egon Lokošek

(1948. – 2017.)

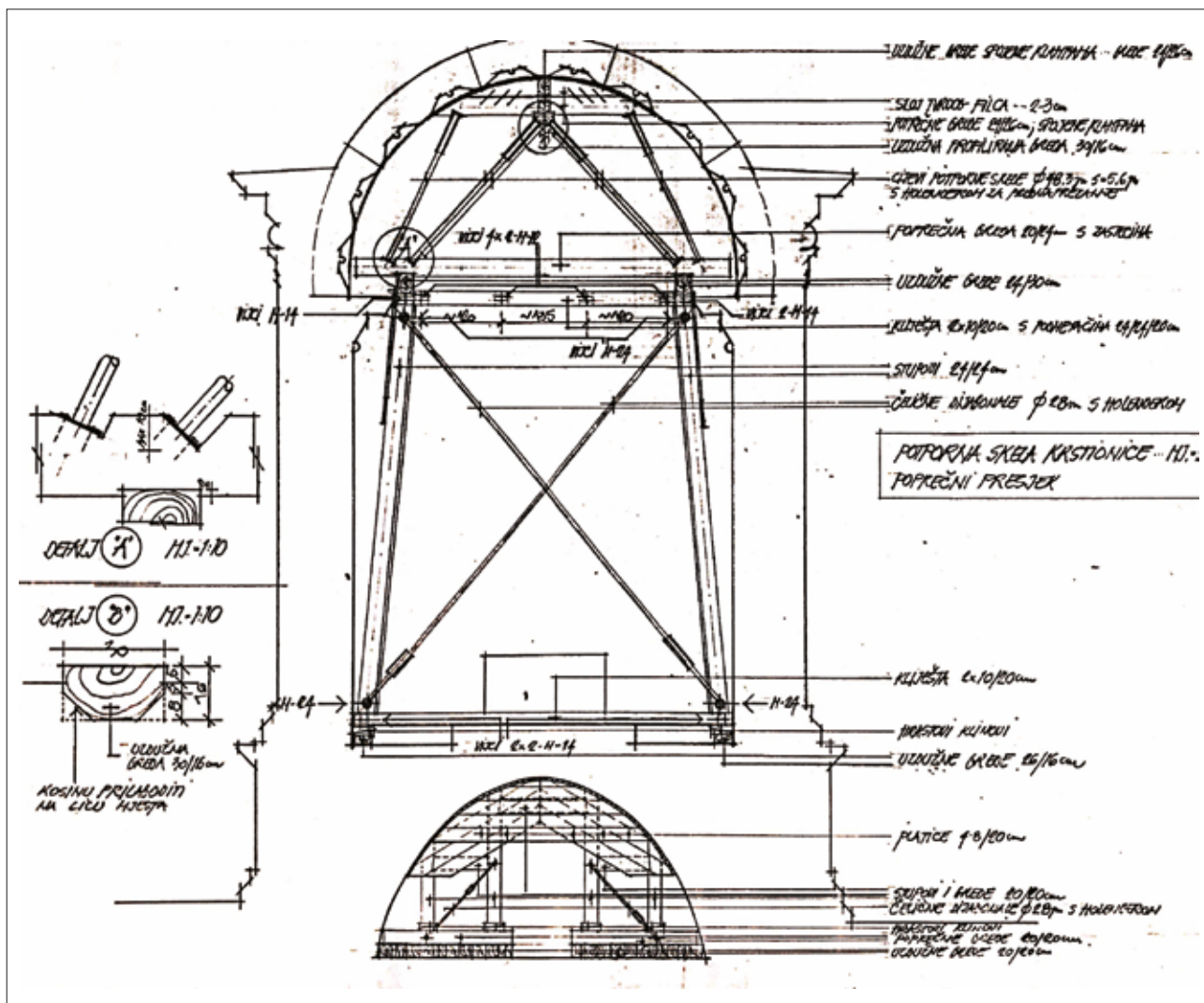
Arhitekt Egon Lokošek, rođen u Splitu 1948. godine, diplomirao je 1971. na zagrebačkom fakultetu studij arhitekture, a iste godine na tom fakultetu postaje asistent na kolegiju nosivih konstrukcija. Kao nadareni konstruktor rano se počeo zanimati za sanaciju povijesnih građevina. Jedna od prvih konstruktivnih sanacija koju je projektirao 1986. godine bila je obnova sjevernog zida predromaničke crkve sv. Ivana u Starom Gradu na Hvaru. Zid je u kasnijim pregradnjama izgubio unutrašnje pilone arkature koji su nosili svod. Preciznim računom potpora i oblučila započela je sanacija te iznimno složene povijesne građevine, jedne od srednjovjekovnih dvojnih crkava koje su bile podignute nad temeljima kasnoantičkih gemina. Njihova je obnova i prezentacija dovršena tek prošle godine nakon desetljeća restauracije.

Egon je bio iznimno nadaren konstruktor, a u njegovim su se rješenjima matematički modeli pretvarali u praktična rješenja, za koja je trebalo prethodno razumjeti povijesnu konstrukciju, tradicionalno najugroženiji dio baštine kojom se struka bavila. Jedna od takvih sanacija bila je konstruktivna sanacija ranosrednjovjekovne bazilice sv. Duha u Škripu na Braču. U bočnim krovovima crkve Lokošek je projektirao kose drvene rešetke koje su istodobno bile konstrukcija krovova bazilice kao i ukruta presvođenog središnjeg broda crkve.

Početak devedesetih započinje statička sanacija hvarskog Arsenala. Njegova duhovita intervencija na sanaciji podne konstrukcije kata, koja nije bila dostatno snažna za nošenje kazališnih loža, ubraja se među školske primjere zahvata u kojem se nedovoljna nosivost podnih greda zamijenila iznimno velikom nosivošću krovnih vezača o koje je praktično obješena konstrukcija gledališta s ložama. Za obnovu zvonika u Sutivanu koja je slijedila dodijeljena je

nagrada "Vicko Andrić" timu Bužančić, Lokošek i Čorko 1994. godine. Obnovljenom zvoniku smiono su zamijenjeni stupovi lože donjeg kata bez demontaže gornje lože s lukovicom. Zahvat ne bi bilo moguće provesti bez preciznih izračuna kojima je ostvarena kompaktnost konstrukcije za vrijeme zamjene stupova.

Splitski zahvati na koru katedrale, Malom hramu, Palači Grisogono, crkvi sv. Martina i Zlatnim vratima, obilježili su devedesete godine u kojima su izvedene neke od najsloženijih konstruktivnih sanacija prema projektima Egona Lokoška. Konsolidacijom kora katedrale kojim je 1600. godine proširena prvostolnica započela je obnova koja još traje. U njoj je uklonjen balkon pjevališta i cjelovito sanirana konstrukcija koja je imala iznimno velike štete nastale na spoju s masivnom gradnjom antičkog mauzoleja. Mali hram Dioklecijanove palače (sl. 1), splitska krstionica, u potpunosti je obnovljen, a ispravkom položaja blokova povezanih klamfama na zabatu i svodu ponovno je aktivirana izvorna konstrukcija. Projekt portalne dizalice i zahvata na krovu hrama jedno je od najvećih ostvarenja Egona Lokoška kojim se dokazao kao vrstan poznavalac masivne kamene konstrukcije kakvoj pripada svod antičkog prostila. Palača Grisogono najljepši je primjer humanističke palače ranorenesansnog doba koju su sagradili sedamdesetih godina 15. stoljeća Nikola Ivanov Firentinac i Andrija Aleši. Smještena je na Peristilu, na križanju glavnih ulica *via cardo* i *via decumanus*, njena gradnja prožeta antičkim konstrukcijama bila je gotovo netaknuta. Drvena konstrukcija s autentičnim oslikanim stropovima 15. stoljeća bila je u vrlo lošem stanju. Sanacija je pored dugotrajnog restauratorskog zahvata tražila i skrupulozan konstruktorski zahvat bez primjene nereverzibilnih konstrukcija, posebno armiranog betona.

1 Projekt za obnovu Malog hrama Dioklecijanove palače
Project for reconstruction of the Little Temple of Diocletian's Palace

Egon Lokošek po prvi put u Hrvatskoj spreže ukrućene ploče velike debljine s gredama ostvarujući tako potpuno homogenu konstrukciju istog modula, elastičnost koja je metalnim dodatcima ukrućena u gornjoj zoni i usidrena u zidove dijelom sačuvane konstrukcije antičkog portika 4. stoljeća. Potpuno suprotan pristup Lokošek je imao kod sanacije Zlatnih vrata s crkvicom sv. Martina. Zadatak je bio obnova sjevernih vrata Dioklecijanove palače više od sto godina nakon prethodne obnove i prezentacije, te sanacija svoda crkve sv. Martina sagrađene u hodniku propugnakula sjevernih vrata palače. Suvremenim reverzibilnim zahvatom u metalu riješio je ovaj drugi dio problema, a obnova Zlatnih vrata, nasuprot tomu, izvrstan je primjer upotrebe tradicionalnog materijala, čak identičnog podrijetla, u vraćanju izvorne konstrukcije.

Još jedan izazov kojega se struka nije htjela rado prihvatiti jest sanacija kuće na adresi Lukačićeva 6 u Splitu, u

jugoistočnom kvadrantu Dioklecijanove palače, na mjestu gdje je u arheološkim istraživanjima pronađen triklinij carske palače. Kući, koja je s južne strane podignuta uz zidine palače, trebalo je ojačati temelje oslonjene na neistraženi dio Dioklecijanovih podruma. Razlog oštećenja kuće bio je položaj njenog sjevernog temelja koji nije bio usklađen s položajem podrumskog zida pa se cijelo sjeverno pročelje nagnulo i prijeti rušenjem. Reviziju svog ranijeg projekta Lokošek je proveo 2015. godine, kao jedan od svojih posljednjih projekata koji upravo kreće u realizaciju.

Trogirski konzervatorski zahvati na kojima je Egon Lokošek radio jednako su bili zahtjevni. U prvom redu to je bio zvonik prvostolnice, zajedno s atrijem i krstionicom. Teško je zamisliti složeniji zadatak zbog iznimne vrsnoće, ujedno i konstruktivne ugroženosti sklopa. Nemjerljiv je njegov doprinos u obnovi Radovanova portala u atriju

kojega su se restauratori pribojavali jer je dio kamene plastike već bio oštećen statičkim problemima uzrokovanim pucanjem zapadnog pročelja od vrha do samog podnožja crkve. Njegovo izdvojeno mišljenje, nasuprot stavu međunarodnog tima eksperata, poslužilo je konzervatoru kao argument za planiranje restauratorskog zahvata kojim je korigirana deformacija pojasnica lunete portala, jer je njena posljedica bila izravno cijepanje reljefa Navještenja u podnožju luka. Zahvat je obavljen zahvaljujući između ostalog i velikoj vještini bračkih kamenara, a prema Lokošekovu projektu. Za obnovu zvonika E. Lokošek je dao izraditi njegov digitalni model, kao i model katedrale, koji su pomogli u preciznom detektiranju trajektorija napona i izračunu sila u konstrukciji. Posljedica je bila minimalistički zahvat kojim trogirski zvonik ni u najnovijoj obnovi nije doživio sudbinu splitskog, kojem je prevelika restauratorska intervencija početkom 20. stoljeća nepravredno oduzela atribut izvornosti, čime je bačena sjena na obnovu jednog od najljepših romaničkih zvonika Europe.

Dvorište palače Cipiko je poput kuće od karata bilo gotovo nemoguće složiti od postojećih kamenih ploča i na njima obnoviti nekadašnji trijem, visoko postavljen na kruništu zapadnog zida dvorišta. Trodimenzionalni digitalni model pomogao je Egonu uspostaviti jedinstven nosivi sustav u koji su uključene vertikalne i horizontalne ploče kao svojevrsan prostorni prsten koji je ukrutio galeriju drugog kata i omogućio ponovnu restituciju renesansnog deambulatorija.

Tvrđava Kamerlengo jedan je od njegovih neostvarenih projekata temeljem kojega su ipak provedena istraživanja i purifikacija spomenika od naknadnih dogradnji.

Možda više od splitskih i trogirskih spomenika, Lokošek je radio dubrovačke povijesne građevine.

Obnova Franjevačkog samostana Male braće najveći je njegov projekt iz 2006. godine čija je realizacija trajala od 2007. do 2013. godine, a zadirala je u potpunu obnovu samostana, od biblioteke i samostanskih ćelija do klaustura sa svodovima.

Drugi grandiozan Lokošekov projekt u Dubrovniku vezan je uz konstruktivnu sanaciju barokne crkve sv. Vlaha. Započet je 2001., a obnova je pod njegovim nadzorom trajala sve do 2016. godine. Projekti za obnovu krovništva i ojačanje supstrukcija dubrovačke katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije zajedno s konstruktivnom sanacijom biskupske palače, nekadašnje palače Sorkočević, djela su iz vremena Lokošekove najplodnije aktivnosti u Dubrovniku. Putovanja između Zagreba, Splita, Trogira i Dubrovnika bila su njegova svakodnevnica.

Po njegovim projektima obnovljeni su brojni dubrovački spomenici, poput crkve sv. Vlaha na Gorici, zvonici pravoslavne crkve sv. Blagovještenja u ulici Od puča 8,

palača Pucić na Pilama, kuća u Ulici sv. Đurđa 3 na Pilama, te nekoliko stambenih zgrada na Stradunu.

Velika Onofrijeva česma u Dubrovniku simbol je grada i spomen na golemi hidraulički projekt prve polovine 15. stoljeća koji je izveo napuljski inženjer i graditelj Onofrio della Cava. Njena obnova bila je velik izazov i još veća odgovornost. Lokošekov projekt sanacije bio je vrlo skrupulozan, a početak obnove slijedio je u siječnju 2016. godine.

Brojni su njegovi projekti za sanaciju spomenika Rijeke dubrovačke, krovništvo ljetnikovca Sorkočević u Komolcu, zvonik crkve franjevačkog samostana u Rožatu, a obnova ljetnikovca Bunić-Kaboga u Rijeci dubrovačkoj izvedena je po njegovom projektu konstruktivne sanacije.

Crkva sv. Martina u Čelopezima u Župi dubrovačkoj, gospodarski objekti i glorijet u arboretumu Trsteno, te knežev dvor u Slanom koji je bio spaljen u Domovinskom ratu spomenici su Župe i Primorja čiju konstruktivnu sanaciju dugujemo projektima Egon Lokošeka.

Projekti za Domus Christi, dom umirovljenika, čija obnova nije realizirana i projekt obnove crkve sv. Nikole u Dubrovniku kojem je obnova u tijeku, sanacija ljetnikovca Restić-Rastić u Rijeci dubrovačkoj, spomenici su kojima nije dočekao završetak obnove.

Na elafitskom otoku Lopudu Lokošek je projektirao konstruktivnu sanaciju kneževa dvora, a na Mljetu rekonstrukciju jugoistočne kule nekadašnjeg benediktinskog samostana sv. Marije.

Konsolidacija crkve sv. Mihajla u Stonu 1998. godine bila je dobro obavljen posao na nepristupačnom lokalitetu, a biskupski ljetnikovac u Malom Stonu i Veliki Kaštio u Stonu sami bi po sebi bili dobar primjer konstruktivne sanacije nekih od najbolje prezentiranih kulturnih dobara toga planiranog grada.

Na Korčuli je Egon Lokošek već osamdesetih godina dvadesetog stoljeća projektirao sanaciju zvonika katedrale sv. Marka. Bio je to jedan od njegovih prvih projekata na obnovi kulturnog dobra najviše kategorije, a u istom gradu radio je projekte sanacije na palači Arneri i kasnije na palači Lešić-Dimitri.

Hvarski projekti Egon Lokošeka nisu bili nimalo jednostavni. Najteži među njima bio je sanacija zapuštene crkve sv. Ivana Krstitelja koja je dijelom bila pala i bez koje nije bilo moguće obnoviti gotički sklop Zaninović. U potpuno ruševnom stanju kuće sklopa prijetile su padom na jednu od najprometnijih uličica stare gradske jezgre Hvara. Projekt za konstruktivnu sanaciju čitavog sklopa njegovo je djelo.

Egon Lokošek je izradio brojne projekte sanacija u Istri i Kvarneru. Upravna zgrada u bivšem industrijskom kompleksu "Rikard Benčić" u Rijeci, gradska loža u Senju, sanacija nosive konstrukcije crkve sv. Marije Snježne u

Čepiću kod Poreča 2009. godine, samo su dio njegovih projekata u tom dijelu Hrvatske.

Pored golemog broja ostvarenja na jadranskoj obali Lokošek je izračunao i velike zahvate na sjeveru Hrvatske. Projekt za Veliki Tabor, zamjena kamenih stupova u prizemlju, jedan je od malobrojnih radova koji je publiciran. Objavio ga je s Hugom Kleinerom u časopisu *Građevinar* 2004. godine. Projekti konstruktivne obnove za kuriju Modić Bedeković, drvenu kuću iz Donje Lomnice i Stari grad Čakovec, za čiju je obnovu bio imenovan kao član radne grupe 2012., pripadaju posve drugačijim zahvatima izvedenim u drugom mediju i u drugom podneblju. Pa ipak, ni najteži zahvati u tom dijelu Hrvatske nisu ga obeshrabrili, niti onda kada se tijekom konzervatorskih radova 2008. godine urušila crkva Sv. Jurja na Bregu. Njenu sanaciju

projektirao je 2009. godine, spasivši time čast nacionalne restauratorske službe.

Pa ipak, pored ovog impresivnog popisa obnovljenih spomenika u plodnoj karijeri Egona Lokošeka, križ na Marjanu predstavlja jedan je od najintragantnijih projekata koji je Egon sa sinom Vjeranom, arhitektom, uspješno izveo 2013. godine. Bio je to ujedno i jedan od posljednjih projektantskih zadataka velikog hrvatskog poznavatelja klasične konstrukcije. Radi se o obnovi kamenog križa uz vidilicu na marjanskom vrhu Telegrin, koji je bio demontiran uoči Prvog svjetskog rata, kako ne bi poslužio za orjentir neprijateljskim haubicama. Konstrukcija kamenog križa na Marjanu iznimno je vitka i značajki projektirana, a kameni križ s vremenom će ući u antologijska rješenja poput znamenitog križa koji je 1935. godine bio podignut na brdu Srđ nad Dubrovnikom.

Radoslav Bužančić